

Jerzy A. Janik

Instytut Fizyki Jądrowej PAN
im. H. Niewodniczańskiego
Kraków

**„NAUKA – RELIGIA – DZIEJE”
po raz czternasty**

W dniach od 23 do 26 września 2007 roku odbyło się w Lublinie kolejne seminarium pod ogólnym tytułem „Nauka – Religia – Dzieje”. Dwanaście seminariów tej serii miało miejsce w Castel Gandolfo w latach 1980–2003 z udziałem Papieża Jana Pawła II. Po śmierci Jana Pawła II w 2005 roku miejscem seminariów stał się Lublin, a ich gospodarzem metropolita lubelski Ks. Arcybiskup Józef Życiński. Zachowaliśmy ciągłość numeracji dla podkreślenia niezmiennego charakteru tych seminariów. Jestem organizatorem tych seminariów i przewodniczącym obrad. Szczegółowym hasłem XIV seminarium był tryptyk: „Przyczynowość. Determinizm. Czy Pan Bóg rzuca kostką?”. Referenci nie mieli jednak obowiązku stosować się do tego hasła.

W XIV seminarium brały udział następujące osoby: Ks. Arcybiskup Józef Życiński (metropolita lubelski, gospodarz seminarium), Prof. dr Jerzy A. Janik (fizyk z Krakowa, przewodniczący seminarium) z wnuczką Małgorzatą Chrostek, Prof. dr Antonina Kowalska (fizyk z Krakowa), Prof. dr Zbigniew Jacyna-Onyszkiewicz (fizyk z Poznania) z żoną Ireną, Prof. dr Andrzej Białas (fizyk z Krakowa, prezes Polskiej Akademii Umiejętności), Prof. dr Andrzej Staruszkiewicz (fizyk z Krakowa), Prof. dr Andrzej Fuliński (fizyk z Krakowa) z żoną Anną i córką Agnieszką, Prof. dr Wojciech Nawrocik (fizyk z Poznania), Prof. dr Andrzej Schinzel (matematyk z Warszawy), Prof. dr Władysław Stróżewski (filozof z Krakowa) z żoną Haliną, Prof. dr Andrzej Tomczak (historyk z Torunia), Prof. dr Jan M. Małecki (historyk z Krakowa), Pani Maria Kołosowa (z Warszawy) z córką Anną, Prof. dr Marek Kalinowski (chemik z Warszawy) z żoną Grażyną, Ks. dr Marek Słomka (sekretarz metropolity lubelskiego) i Prof. dr Stanisław Kryszewski (fizyk z Gdańska).

Program Seminarium „Nauka – Religia – Dzieje”:
 XIV Seminarium Castel Gandolfo – Lublin, 23–26 września 2007
 Przyczynowość. Determinizm. Czy Pan Bóg rzuca kostką?

Niedziela, 23 września 2007 roku
 Przyjazd uczestników do Lublina

Poniedziałek, 24 września 2007 roku

7.30 Msza św.
 8.00 śniadanie
 9.00 otwarcie
 9.30 Andrzej Staruszkiewicz, *Nieustępliwość problemu interpretacji mechaniki kwantowej*
 10.30 Władysław Stróżewski, *Partycypacja i jej odmiany. Zarys problematyki*
 11.30 przerwa
 12.00 Zbigniew Jacyna-Onyszkiewicz, *Superdeterminizm*
 13.00 obiad
 18.00 kolacja
 19.00 Andrzej Tomczak, Jan Małecki, *Historyk wobec mitów historycznych*

Wtorek, 25 września 2007 roku

7.30 Msza św.
 8.00 śniadanie
 9.00 Józef Życiński, *Wszechmoc Boga a ograniczenia ewolucji wszechświata*
 10.00 Marek Kalinowski, *O ewolucji materii we wszechświecie*
 11.00 przerwa
 11.30 Andrzej Schinzel, *Przyczyna i determinizm w pismach Jana Łukasiewicza*
 13.00 obiad
 18.00 kolacja
 19.00 Wojciech Nawrocik, *Spojrzenie na prawosławie w Rosji po trzydziestu latach*

Środa, 26 września 2007 roku

7.30 Msza św.
 8.00 śniadanie
 9.00 Antonina Kowalska, *Całun turyński – wiadomości z ostatnich lat*
 10.00 Jerzy Janik, *O łańcuchu przyczyna/skutek*
 11.30 zakończenie seminarium
 12.00 obiad

Referat Ks. prof. Michała Hellera *Według jakich zasad Pan Bóg gra w kości?* nie odbył się z powodu choroby referenta.

Moje osobiste wrażenia z referatów i dyskusji były następujące. Namysł nad wygłoszonymi referatami dotyczącymi fizyki musiał uwzględnić niepokojący stan nieustępliwości problemu interpretacji mechaniki kwantowej. Wszelkie konsekwencje filozoficzne dotyczące zarówno pojęcia przyczyny, pojęć przyczynowości silnej czy słabej, i wreszcie sprawy determinizmu (czy nawet fatalizmu) bądź indeterminizmu musiały się liczyć z tym stanem trudności interpretacyjnych mechaniki kwantowej przy jednoczesnym sukcesie jej mocy obliczeniowej, której nie udaje się podważyć. Sensacyjny (być może) referat kontra superdeterminizmowi (fatalizmowi), w którym formalna (matematyczna) argumentacja doprowadziła do troistego Boga chrześcijan, mógł budzić wątpliwości i niedowierzanie ze względu na założenia tkwiące (niejako) w tych sprawach interpretacyjnych teorii kwantów. Samo pojęcie przyczyny może też budzić wątpliwości. Trudno uznać za przyczynowość samą konieczność następstwa w czasie, ale też trudno zgodzić się z natychmiastowością pojawienia się skutku. Pierwszą krytykuje Dawid Hume, a drugą wprowadza Roman Ingarden, niewątpliwie nie biorąc pod uwagę słabej przyczynowości mechaniki kwantowej. Dowiedzieliśmy się, że akt stwórczy Boga jest czymś odmiennym od przyczyny, gdyż jest zaistnieniem z niczego. Z tym łączy się pytanie, czy Bóg mógł stworzyć świat inny. Może mógł, ale nie mógł na pewno urzeczywistnić sprzeczności! Tajemniczość pojęcia przyczyny być może leżała u podstaw stanowiska Kanta, który uznał że przyczynowość jest kategorią i że dopiero umysł „wydobywa” przyczynę ze „zwykłego” następstwa w czasie. Pozostaje otwartym pytanie, czy ewolucja materii we wszechświecie nie zdradza charakteru *intelligent design*? I wreszcie – prawdziwa sensacja – czy człowiek z Całunu Turyńskiego to rzeczywiście Jezus Chrystus?

Temat „Dzieje” – wielokrotnie dyskutowany na seminariach w Castel Gandolfo – wywołał trwającą ponad programowy czas dyskusję. Czy mitem były szarże kawalerii na brygady pancerne w kampanii wrześniowej, czy mit o dobrej Galicji był uzasadniony, czy ziemie odzyskane powinny się tak nazywać...? Podobnie jak dyskutowana w ramach tego tematu sprawa odrodzenia się prawosławia w Rosji, co powinno cieszyć, ale może budzić też pewne zastrzeżenia.

Obserwując z niepokojem odchodzenie i w naszym kraju, i gdzie indziej od idei Jana Pawła II, opublikowaliśmy nasze oświadczenie w tej sprawie. Tekst tego zaświadczenia załączam poniżej.

Jerzy A. Janik

Oświadczenie uczestników XIV Seminarium „Nauka – Religia – Dzieje”

Jako uczestnicy seminariów naukowych „Nauka – Religia – Dzieje” organizowanych z inicjatywy Jana Pawła II w Castel Gandolfo, kierujemy refleksję w stronę tych dziedzin życia, w których Papież Polak wyprzedzał swą epokę, inspirując twórczy dialog nauki i wiary. Zgromadzeni na kolejnym Seminarium, zorganizowanym w Lublinie w dniach 23–26 września 2007 r., wyrażamy troskę o niezmienną obecność podstawowych zasad papieskiego nauczania w życiu społecznym i w kulturze.

W intelektualnym dziedzictwie Jana Pawła II szczególnie ważna pozostaje prawda o nienaruszalnej godności osoby ludzkiej, której nie wolno traktować instrumentalnie ani też uzależniać od interesów politycznych (por. *Redemptor hominis*, 13). Prawda ta bywa w obecnych polskich konfliktach ignorowana nawet przez niektórych przedstawicieli środowisk akademickich, akceptujących praktykę, w której osiągnięcie ważnych celów politycznych może usprawiedliwiać stosowanie nieetycznych środków w błędnym przekonaniu, że skuteczność jest w polityce ważniejsza od moralności. Stanowisko takie jest rażąco niezgodne z papieską wizją kultury życia inspirowaną poczuciem solidarnej więzi i zatroskania o fundament wartości niezbędnych do budowania trwałej demokracji (*Centesimus annus*, 46).

Pamiętając o papieskim nauczaniu, wyrażamy troskę o rozwój dialogu nauki i wiary. Winien on wypływać z dążenia do pełnej prawdy, wolnej od konfliktów płynących z nieporozumień i uprzedzeń. Prawdę tę głosił Jan Paweł II, akcentując niesprzeczną naukę chrześcijańskiego z ewolucyjną wizją człowieka (*Przestanie z 26 X 1996 r.*). Podejmowane w ostatnim okresie próby jej kwestionowania zarówno odbiegają od wizji dialogu intelektualnego, którego uczyliśmy się podczas całego pontyfikatu, jak i wprowadzają sztuczny konflikt między interpretacjami naukowymi a stanowiskiem Kościoła. Podobna praktyka może negatywnie wpłynąć na formację młodego pokolenia, tworząc antyintelektualny kli-

mat bezpodstawnych podejrzeń wobec badań naukowych stanowiących wyraz „posługi myślenia”. Ufamy, że wspólny głos środowisk akademickich pozwoli przezwyciężyć absurdalne konflikty, prowadząc do budowy tej wspólnoty wartości, którą odnajdujemy w nauczaniu Jana Pawła II.

Podpisy uczestników

Lublin, 26 września 2007

Jesteśmy wdzięczni Jego Ekscelencji Księdzu Arcybiskupowi Józefowi Życińskiemu za stałą obecność i czynne uczestnictwo, a także za doskonale pełnioną rolę Gospodarza. Pomoc techniczna Księdza Doktora Marka Słomki była niezwykle kompetentna i ofiarowana wdzięcznym sercem.

Bóg zapłać.